

Kahe venna lugu

Kahe venna lugu

Jakob ja Kalju Pärtna elutee

Toimetanud Karl Kello
Kujundanud Kadi Pajupuu
Küljendanud Erje Hakman

Fotod autorite perekonna kogust.

© Jakob Partna ja Jüri Pärtna, 2024
Kõik õigused kaitstud
www.argokirjastus.ee
ISBN 978-9916-704-61-5
Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

SISUKORD

SAATEKS	7
I OSA. MEIE ESIVANEMAD JAKOB PÄRTNA, KALJU PÄRTNA	9
Isapoolsed vanavanavanemad Madi ja Mari.....	9
Vanaisa Jaagup	11
Emapoolne suguvõsa: perekond Lallu.....	16
Eduard ja Ida: meenutusi isast-emast	18
II OSA. JAKOB PÄRTNA PÄEVARAAMAT	25
Lapsepõlv	25
Keskool ja sõda	51
Sõjaväeteenistus	71
Ümberasustatud isik	126
Balti Ülikool.....	149
Friedrich Wilhelmi ülikool.....	182
Ülilooõi lõpetamine.....	194
Stipendium: Euroopast lahkumine	199
Ameerika: uus elu	210
San Francisco	223
Los Angeles	236
TRW: kosmosetehnoloogia laborid.....	252
Perekond	266
LISAD	283

III OSA. KALJU PÄRTNA PÄEVARAAMAT	289
Lapsepõlv ja algkooliaastad	289
Minu esimene karjasuvi	296
Sõda: suvi 1941.....	304
Mai 1943: Jakob võetakse Saksa sõjaväkke.....	321
Keskkooliaastad ja koolijärgne periood	324
Moskva, maakorraldusinseneride instituut	330
Pärast instituudi lõpetamist	341
Pere loomine ja elu peale seda.....	344
Veel erialasest tegevusest	349
 <i>IN MEMORIAM: KALJU PÄRTNA</i>	354

SAATEKS

Teinekord mängib vaid mingi tühine viie-kuue aastane sünnidaatumi erinevus määravat rolli inimese saatuses. Kaks venda Pärtnaid, Jakob (sündinud 1924) ja Kalju (1930–2015) elasid otsekui paralleelmaailmades. Vanem vend õppis Balti pagulasülikoolis ja Friedrich Wilhelmi ülikoolis Saksamaal ning Utah' ülikoolis USA-s; noorem vend Moskvaa Maakorraldusinseneride Instituudis ning Geodeesia, Aerofotomöödistamise ja Kartograafia Instituudi aspirantuuris. Jakob teenis sõja ajal Saksa sõjaväeluures, Kalju sattus pärast sõda kohaliku KGB haardesse.

Vanema venna tööelu tipphetkeks kujunes osalus inimese Kuule viimisel (täpsemini: Kuu maandumismooduli mootori arendamisel ja selle Kuu pinnale laskumise edukal testimisel, milleks oli ainult üks võimalus). Noorem vend juurutas Nõukogude Liidus ja Põhja-maades unikaalse arhitektuurse stereofotogramm-meetria meetodi, mille abil jäädvustas kümneid ja kümneid arhitektuuri- ning pärandkultuuri objekte meil ja mujal. Kui Jakob pildistas kohapeal pähetärganud originaalse idee kohaselt, ilma välguta, Carlsbadi koopaid New Mexicos, pildistas Kalju omaenda juurutatud ainulaadsel viisil, stereomeetriliselt, Äänisjärve kaljujooniseid Karjalas. Kui Kalju laveeris kodumaal, pääsemaks KGB-paelust, ei lastud Jakobit Ameerikas kosmosetehnoloogia kõige suuremate saladuste ligi, sest lähisugulased elasid tal ju raudse eesriide taga.

Juhtumisi pidas kumbki vend noores eas päevikut ja võttis hiljem läbitud elutee kirjalikult kokku. Jakobi oma ilmus Ameerikas

ingliskeelse omakirjastusliku väljaandena ka trükis (*Dad's Story. Autobiography of Jakob*), avades seega võimaluse heita otsekui paralleelpilgu ühtedele ja samadele mälopiltidele. Küll kuueaastase vanusevahega, aga seda tähelepanuväärivamana – kui võrrelda näiteks kas või teismeealise noormehe ja kümne-üheteistaastase poisi autentseid kirjeldusi sellest, kuidas sõda rullub üle koduküla.

Vanem vend Jakob kirjutas oma loo eelkõige oma lastele, kes hakkasid kasvades ja koolis käies huvi tundma tema lapsepõlve ja nooruse vastu Eestimaal, siinsete tavade, elu-olu ja vanavanemate kohta, kelle külastamine oli Nõukogude okupatsiooni tõttu välistatud.

Seega suhteliselt tavalised eesti mehed. Omas ajas. Üks maailma ühes, teine teises otsas.

I OSA

MEIE ESIVANEMAD

Jakob Pärtna, Kalju Pärtna

ISAPOOLSED VANA VANAVANEMAD MADI JA MARI

Meie vanavanaaisa Madi (Maddi, Mati, Matti) Pärtman (Pärkman, Bergman, Bertman), Jaan ja Mari Pärtmani poeg, sündis 30. septembril 1807 Virumaal Maidla mõisa Mehide külas Lüganuse kihelkonnas.

21-aastaselt võeti ta Vene sõjaväkke, kus teenis 27 aastat. Tsaari Venemaal ei kuulunud esimene poeg väeteenistuse alla – talu vajab jätkamist, kuid vähemalt üks poegadest pidi 25 aastat armees teenima. Miks pikenes Madi teenistusaeg kahe aasta võrra? Oli see seotud Krimmi sõjaga? Kas ta võitles türklaste, prantslaste ja inglaste vastu Balkanil? See võib olla tõenäoline, sest tema tagasitulek 1855. aastal langeb kokku nende sõdade lõpuga, ka pälvis ta kaks vapruste medalit.

Paar aastat pärast tagasi koju jõudmist, 50 aasta vanuselt, abiellus ta 40-aastase Ann Jabariga. Abielu sõlmiti Mehides 17. novembril 1857, 1. augustil 1859 sündis poeg Jaan. Madil võis alata paljude aastate võrra edasi lükkunud pereelu. Kuid saatus sekkus jälle: Ann suri ootamatult 6. jaanuaril 1862. Madi jäi leseks 2,5-aastase lapsega.

Vanavanaema Mari Holt (Olt) (sünd 1821 Mehide külas) abiellus 29. detsembril 1848 27-aastaselt Kaarel Regoga (Regu). 19. oktoobril 1849 sündis poeg Mihkel. Kaks kuud pärast poja sündi Kaarel suri, jättes Mari kaheaastase lapsega üksi (poeg suri kaks aastat hiljem). Et

ennast ja last ülal pidada, alustas Mari teenijatüdruku elu Maidla mõisniku parun Wrangeli juures.

Maidla Wrangeli hea sõber ja sage külaline oli Püssi krahv von Stackelberg. Mari teenindas härrastemajas külalisi ja ta oli kena naine... ja juhtus, et ta jäi lapseootele. Kas ilmnis vastastikune tõmme või kasutas von Stackelberg oma positsiooni, pole teada. Aga kui Mari rasestus, arvati, et see oli majasõbra Stackelbergi tegu ning et Wrangel oli võtnud ilusa Mari majja just sõbra meeleheaks.

Maidla parun seisis silmitsi piinliku olukorraga: viiekümnnendates aastates Madi väikese lapsega ja ühtki naist pole teda aitamas; mõisa Mari on rase ja ilma abikaasata ja sõber tunneb end süüdi... Niisugune olukord viis meeleheitel naisi viimsele jõeretkele. Lapseootel lesele oli vaja meest ja Madil lapse eest hoolitsejat. Kaks sõpra kasutasid oma võimalust. Madi ning Mari abiellusid 15. aprillil 1862, vaid kolm kuud pärast Madi naise Anne surma.

Von Stackelberg leidis neile sobiva kodu Irvalas, oma valduste Maidla-poolses servas, andes Madile maad elamiseks ja pere toitmiseks. Oli piisavalt viljeluspinda, karjamaad ning metsa, tõenäoliselt saadi ka hobune ja lehm. Tol ajal käisid asjad nii. Maaomanikku huvitas kokkuleppe elujõulisus, see oli tema sissetulekuallikas.

Viis kuud peale abiellumist sündis Madil ja Maril Irvalas poeg, kellele nad panid nimeks Jaagup (Jakob). Temast saigi meie vanaisa.

Jakobil oli normaalne lapsepõlv ja ta oleks võinud palju õppida oma isalt, kes oli 27 aastat teeninud Vene riiki kaugetes maades. Kuid Madi haigestus tuberkuloosi ja suri 9. septembril 1871, kui Jakob oli alles üheksa-aastane. Mari jäi teist korda leseks. Ta kaotas talu, kuna ei saanud seda üksi pidada. Tädi soovitusel läks Mari koos Jakobiga tagasi Mehidesse.

Jakob kasvas üles ja töötas Maidla mõisas, alustades põllutööst, kuid pidas silmas ka muid võimalusi – ja luges kõike, mis ette sattus.

VANAISA JAAGUP

Vanaisa Jakob (Jaagup) Pärtman võis olla umbes 25-aastane, kui läks emaga Mehidest Uhandusse (Oandu) ja sealt edasi Kopli külasse. Kopli küla Lüganuse kiriku lähedal kuulus Püssi mõisale, seal elasid mõisatöötajad. Neliteist väikest elumaja jõe ääres tihedalt koos, kiriku ja mõisa lähedal, igauhel köögiviljapeenarde jaoks tükike maad. Maa kuulus Stackelbergidele. Jakob töötas mõisa heaks, olles aidamees, aednik, järelevaataja ja lõpuks usaldusisik.

Pärast Vabadussõja lõppu, kui mõisa maad sundvõõrandati, said mõisa töötajad neist oma osa. Vanaisa Jakob sai endale asunikutalu, mille nimetas Suurekivi taluks – tema maal oli suur kivirahn, mille kõrvale ehitati hiljem maja.

Jakob abiellus 26-aastaselt Mihkel ja Maarja Normaku tütre Katriga. Peresse sündis kümme last. Neist teine, Eduard (4. veebr (vkj 23. jaan) 1892) sai meie isaks.

Viljapeksu aegu 1887 või 1888, kui veeti vihke rehe alla, juhtus raske õnnetus, mis muutis Jakobi elu. Ta istus oma koorma otsas, kuid koorem oli liiga kõrge ja surus mehe vastu ülemist piita. Jakob sai raskelt vigastada, kaotas ühe neeru ja tema elu oli ohus. Krahv Stackelberg kutsus ümbruskonna elanike hämmastuseks Saksamaalt kohale kuulsat arsti, kes teda opereeris. Seda, et Jakob saaks parimat tol ajal teadaolevat ravi, nähti suhte tunnistamisena. Vanaisa elu sai päästetud, kuid tööväime oli vähenenud. Enne õnnetust oli ta tuntud kui tugevaim mees piirkonnas.

Jakob: Sugulased rääkisid palju vanaisa kohta, kui palju ta jaksas tösta ja kui palju seda ja teist teha ning kuidas keegi ei suutnud teda üle trumbata. Minu mälestustes oli ta vana mees, kuid ka siis oli ta suur – suurte luude, suurte käte ja laiade õlgadega, ja rohkete voogavate valgete juustega. Ta oli endiselt võimas.

Kalju: Olen kuulnud tädidelt ja onudelt lugusid tema füüsiliste võimete kohta. Kui mina temaga koos elasin, 1943–1945, oli ta vana ja haige, kuid suure ja tugeva kehaehitusega, tugevate käte ja laiade õlgadega. Enamiku aega veetis voodis, kas lamades või päeva ajal põhiliselt voodi serval istudes.

Ka siis leidis Stackelberg talle rakendust, tehes ülesandeks enda ja oma mõisa valvamise. Oli väga ebaturvaline aeg – 1905, esimese revolutsiooni aasta. Talle anti revolver ja väga ilus hõbeuur koos hõbeketiga vestitaskus kandmiseks. Revolver oli tal kuni selle ajani, kui tulirelva omamine tehti surmaga karistatavaks. Ühel päeval, kui kommunistid lähenesid majale, viskas vanaisa revolvri kiirustades kaevu. Pärast kommunismi kokkuvarisemist 1990. aastail taastati see üksnes kui sentimentaalne väärtus.

Kalju: Hõbedase kella otsustas vanaisa pärandada pojapoeg Jakobile. Kui vanaisa suri, oli Jakob juba jõudnud Ameerikasse. 38 aastat pärast vanaisa surma, 1983. aastal, kui külastasin esimest korda Jakobit USA-s, andsin talle vanaisa hõbekella.

Jakob: Hulk aastaid hiljem, kui Kalju tuli esimest korda Ameerikasse, tõi ta kella kaasa ja täitis vanaisa soovi. Kell rippus klaaskatte all Californias Cowani avenüül meie maja kamina juures riiulis. Sealt varastati see ilmselt meie kodus toimunud noorte kogunemisel. Tundsin end selle kaotuse pärast väga halvasti. See kell oli tähendanud mulle nii palju.

Vanaisa oli kirglik lugeja – luges kõike, mis tema kätte jõudis, ja muutus selle tõttu väga usklikuks inimeseks. Suur osa tol ajal kättesaadavast lugemisvarast oli religioosset laadi. Siiski, aastal 1857 hakkas ilmuma „Kalevipoeg“ ja Johann Voldemar Jannseni Postimees, 1869 peeti esimene laulupidu. Laiemasse käibesse ilmusid sõnad 'Eesti' ja 'eestlane' – Perno Postimehe esimese numbri, 5. juuni 1857, avaloos pöördus Jannsen oma inimeste poole sõnadega „Terre, armas Eesti rahwas!“. See oli Eesti rahva ärkamise aeg – ja ühtlasi venestamise aeg.

Kopli küla juures vana surnuaia kõrval oli kabel/palvemaja, 1847. aastal ehitatud palkhoone, mille õlgkatus vajas hädasti vahetamist. Suvel 1883 ehtasid kohalikud mehed uue palvemaja, mille ehitamisest võttis vanaisa Jakob agaralt osa. Ta oli ka sagedane jutlustaja ja aktiivne osaline palvemaja tegevuses. Luterlik kirik oli siis paljude uute usuliikumiste surve all. See oli aeg, kui levisid mitmed usulahud – nagu Ameerikas, kui propageeriti erinevaid uusi sekte ja ka mormoonlus ajas juuri. Väärib mainimist, et kui krahv von

Stackelberg varustas hoonet ehitusmaterjalidega, oli kokkulepe, et seal ei õpetata midagi muud peale Lutheri õpetuse. Vanaisa Jakobist kujunes kohalik intellektuaal, kuigi tal polnud formaalset haridust. Kui temalt küsiti, kuidas ta on saanud kõik need teadmised, oli ta öelnud: „Piibel on kõigi teadmiste allikas. Õppige tarkust kirjasõnast, kuni leiate selle oma südames.“

11. märtsil 1914, Esimese maailmasõja algusaastal, vormistas luteri konsistoorium vanaisa Jakobi ametlikult Kopli palvemaja jutlustajaks õigusega täita religioosseid kohustusi kõikjal Eestis. Ta viis läbi matuseid ja ristimisi, kuid ei võinud sõlmida abielusid.

Kalju: Vanaisa religioosse tunnetuse sügavust näitavad paar kirja 1915. ja 1916. aastast, mis ta kirjutas poeg Eduardile, meie isale sõjarindel.

18. juuni 1915

Minu armas poeg, suure rõõmuga teretan Sind jälle kirjaga ja soovin Sulle kallist Jumala rahu ja seda, et Pühad Inglise Sinu hoidjad oleksid kõigis paigus, kuhu Sa iial lähed. Meie saime need rõõmusõnumid 18. juunil, et Sa oled raha ja kirjad kätte saanud mida mina Rakverest saatsin. Tulin suure rõõmuga mõisast koju, lugesin emale kirja et poeg on raha ja kirja kätte saanud ja on praegu veel hospitalis. Siis läikisid rõõmupisarad meie mõlemate silmis ja täname Jeesust, et tema meie palved on kuulda võtnud ja Sind siitsaadik aidanud oma varju all ja palume Jeesust, et tema edaspidi ikka Sind hoiab ja kannab Sina ka Jeesust oma südames, ära kurvasta teda, anna oma süda kamber Jeesusele eluasemeks. Vaata ta koputab Su südame ukse taga mu poeg, anna oma süda mulle ja Su meel hoidku mu ... Nüüd kirjutan Sulle ühe jutu. Siis kui Sina haige olid ja kolm nädalat oli millal jälle kirja saime siis mõtlesin ei tea mis minu armsa pojaga on juhtunud. Siis tuli mulle ühel öösel nii suur haledus, et ei saanud enam pidada. Läksin mõisa taha ühe kuuse alla, langesin põlvile ja nutsin suure häälega. Kus on minu poeg Eduard ja kaebasin Jeesusele oma kurvastust. Kas Sina Püha Jeesus ei ole minu palveid ühtegi kuulda võtnud. Siis sai minu süda jälle kergemaks. Ja peale selle saime kirja. Jääme Jumalaga.

12. oktoober 1916

Mina tulen Sind teretama minu armas poeg ja soovin Sulle kallist rahu ja rõõmust lootust. Mina soovin Sulle seda rahu mida Jeesus oma Jüingritele soovis. Seesama ristilöödud Jeesus on nüüd surmast üles tõusnud, see on minu lootus elus ja surmas. Minu armas poeg, Sina ütled et Sina tead, et minul ei ole rõõmsad päevad neil aegadel. See on küll tõsi aga eks Sa tead armas poeg, et see ülestõusnud Jeesus on see kelle peale Mina omad mured kõik panen sest tema muretseb meie eest ja palun Sind armas poeg Jeesuse nimel, usalda ennast täiesti tema kätte ja palu et tema suure mure koorma ja patu kive mida meie kõike oma elu päevad ja kalli armu aja oleme korjand meie elu tee pealt ära veeretaks mis meie elu raskeks teeb. See Suur kivi mida Jeesuse ukse ette oli veeretud, see kivi on ka meie elu tee peal. Jeesus on üks, kes seda võib ära veeretada. Sellest kivist ja koormast ja Jeesuse abist pidasin mina Jeesuse ülestõusmise Esimesel Pühal ühe väga armsa ja haleda palve palvemajas. See ülestõusnud Jeesus andis mulle palve vaimu et ma olin väga liigutatud ja kõik rahvas oli liigutatud, et kes nutab nutku rõõmuga ei mitte kurva meelega, sest meie Jeesus elab. Aga siiski oli palvemajas nutu kahinat kuulda ja rahvast oli palju. Tegin ka ühe haleda palve meie armsate laste ja omaste eest, kes meist kaugel ära on, kelle häält meie ei saa kuulda ega nemad meie häält ja palusin neid Jeesuse hoole alla. Mina sain selle Sinu kirja mida Sina 5. olid saatnud. Sain esimesel Ülestõusmise Pühal kätte kus oli igaühele kiri. Jääme Jumalaga.

1917. aasta punase revolutsiooni ajal, kui saksa pastorid lahkusid maalt, sai vanaisast aktiivne õpetaja Lüganuse kirikus. See oli ohtlik tegevus ja paljud pidasid küsitavaks tema tarkust, sest ta riskis enda ja oma perekonnaga. Kui küsiti, kuidas ta julgeb seda teha, ütles ta: „Ma olen kõigeväimsama Jumala kaitse all.“

Ühest tema kirjast on lugeda, miks tundis ta end kaitstuna. Ühel pühapäeva hommikul, punavõimu surve rängimal ajal oli ta teel kirikusse jumalateenistust pidama, kui keegi pöördus tema poole

abipalvega. Kui ta kirikusse jõudis, oli koorijuht juba teenistusega alustanud. Vanaisa otsustas lasta tal jätkata ja minna ise pidama teenistust palvemajas. Kuid ta pidi minema enne koju piiblit võtma ja jäi jälle vähe hiljaks. Kabelis kuulis ta, et sõdurid olid seal käinud arreteerimiskorraldusega ja just lahkunud. Hiljem selgus, et nad olid läinud kirikusse ja arreteerinud asendaja. Jumala käsi oli sel päeval vanaisa päästnud. Ta oli väga kurb abilise pärast, kes pidas tema eest teenistust. Sellised asjad olid kommunistliku režiimi ajal tavalised. Kui saadeti kedagi arreteerima ja teda ei leitud, viidi kaasa keegi teine.

Jakob: Minu kõige armsam mälestus vanaisast on ühest tema viimasest jumalateenistusest Kopli kabelis vana kalmistu kõrval, kus viimased matused olid olnud aastakümneid tagasi. Nüüdki võin silmad kinni panna ja näha vanaisa kantslis rääkimas: tõsine nägu, helehallid voogavad juuksed, laiad õlad... Koguduseliikmed puu-pinkidel hallide palkseinte vahel tundeliselt kuulamas.

Vana kabel püsis kasutusel, vanaisa hoole all. Õlgkatus asendati 1926. aastal puitsindelkatusega ja saadi ka uued küünlajalad altari jaoks. Hilisematel aastatel, kui vanaisa kabelis jumalateenistusi pidas ega saanud astma pärast laulu alustada, tegi seda vanaema Katri, kes oli tuntud oma väga hea lauluhääle poolest.

Jakob: Mäletan teda kui rõõmsameelset väheldast naist, kes oli meile lastele abiks, kui me Lehmjast seal käisime. Kord mängisime, mina ja mu nõod Raimond ja Herbert, lakas kaarte, kui vanaisa ronis redelist üles ja konfiskeeris meie kaardid, selgitades, et kaardid on kuradi tööriistad ja me ei tohiks end tema meelevalda anda. Me ei olnud selles veendunud ja vaatasime kõik kohad üle, püüdes edutult leida, kuhu vanaisa oli kaardid peitnud. Paar päeva hiljem olime jälle lakas vihma eest peidus ja mõtlesime, mida teha, kui vanaema Katri pistis pea luugist sisse ja ulatas muhedalt naeratades kaardid.

Kui vanaisa jäi liiga vanaks, et palvusi jätkata ja kabelit hooldada ega olnud kedagi, kes oleks teda asendanud, võttis ta küünlajalad kaasa, et neid perekonnas hoida. Kabel hävis Teise maailmasõja ajal 1941, samal ajal põles ka Lüganuse kirik, mis hiljem taastati. Kui kirikuõpetajad Lüganuselt põgenesid, jäeti kirikuraamatud ja

sakramendid (astjad) vanaisa kätte hoiule. Astjad pani ta pööningule ja raamatuid hoidis oma padja all.

Jakob: Vanaisa Jakob suri 83. eluaastal, 11. jaanuaril 1945. Ta põdes viimastel aastatel astmat. Ta ei suitsetanud, ei joonud alkoholi ega mänginud kaarte. Tema surma ajal olin Poolas Köslinis, kaotanud vähimagi kontakti koduga. Vanaema Katri suri 31. oktoobril 1949 sama vanana kui abikaasa, 83-aastaselt. Tema surma ajal olin USS General Ballou' pardal teel Ameerikasse.

EMAPOOLNE SUGUVÕSA: PEREKOND LALLU

Ida Lallu, meie ema. Meie ema Ida Pärtna (Pärtman) sündis 20. mail 1890 Lüganuse naabruses Mustmäta külas, Hindrik ja Eeva Lallu tütreana. Ema oli habras ja sale naine, rahulik, tavatult kannatlik ja vastupidav. Ta suutis hoida perekonda koos, hoolimata suhte puudustest ja oma pingutuste olematust väärtustamisest.

Abiellunud Eduard Pärtmaniga, sünnitas ta viis last: Adeele, Jakobi, Ella, Koidu ja Kalju. Eduard suri maovähki 23. oktoobril 1957, 65-aastaselt. Ida elas 93-aastaseks ja suri 12. mail 1983 ilma kurnava haiguseta. Tema viiest lapsest ja 13 lapselapsest lahkus 2002. aastal esimesena Adeele poeg Enn, kes oli sunnitud töötama Tšernobõli tuumaelektrijaama plahvatuse järel radioaktiivses keskkonnas ja suri selle põhjustatud järelmõjudesse. Nii kõrge eluspüsimise määr on tavatu, arvestades, et neisse aastatesse jäi kaks revolutsiooni ja kolm sõda ning rinne läbis Lüganuse neli korda.

Meie emapoolne vanaisa Hindrik Lallu oli sündinud 2. oktoobril 1850 Kaarli ja Maarja peres Lüganusel. Lallu on nime Lall omastav vorm, see iidne soome-eesti mehenimi on Eestis paljudes kohtades säilinud perekonna- või kohanimena. Lüganuse kirikuraamatutes aastaist 1737–1835, enne perekonnanime kasutuselevõttu, on hulk Lallu-nimeliste meeste peresid.

Lallu talu Mustmäta külas oli väga privaatne, mõnisada meetrit maanteest, puude taga põllud ja heinamaad, ümbritsetud karjamaade ja metsadega. Majapidamisse kuulus lehm, mullikas, hobune, siga,

mõned lambad ja kanad. Talu peahoone, pika rehielamu, ehitas mõis aastal 1880. Selle lõunapoolses otsas oli palkidest eluruum ja pae-kivist rehealune. Maja ees piirdega puuviljaaed, ait, loomalaut, saun ja kaev.

Vanaema Eeva (Eva) Kallikorm (sünd 20. märtsil 1852) oli Mart ja Mari Kallikormi (Nappa) tütar Kallikormi sepatalust (aastasade vanune veskikoht Purtse jõel). Hindrik ja Eeva abiellusid 1887 ja elasid Mustmäta külas pooleteratalus. Need olid Püssi mõisa, s.o krahv Stackelbergi maad. Vanaisa Hindrik suri kopsupõletikku 1900. aastal. Vanaema Eeva jäi üksinda talu pidama koos kolme lapsega – tütarde Mari (12) ja Ida (10) ning kaheksa-aastase poja Johannesega.

Johannes kasvas peremeheks ja plaanis talu laiendada. Kui algas Esimene maailmasõda, seejärel Vene revolutsioon 1917 ja Eesti Vabadussõda 1918/1919, sattus Johannes segastel asjaoludel Peterburi, kus ta haiglas suri. Õde Ida käik tema juurde haiglasse oli viimane kord, kui keegi Johannesest kuulis. Mis juhtus Johannesega, pole teada, samuti kui põhjus Lüganuselt lahkumiseks. Lallu Johannese loo üks versioone on, et Johannes ja isa vend Anton lahkusid Vene väe taandumisel enne Saksa okupatsiooni 1918. aastal. Pärast sõda õnnestus Antonil koju naasta.

Jakob: Aastaid hiljem, võrreldes sõjaaegseid kogemusi, rääkis isa, et ühel päeval, kui ta ratsutas vaatlusretkel liinide vahel eikellegi-maal, tulistati teda kivirahnude tagant. Ajastuse ja asukoha üksik-asjadesse süüvides selgus, et nende kivide taga oli olnud vend Anton.

Eeva jäi Püssi mõisa ees töökohustusi täitma ilma meeshingeta peres, seistes silmitsi kodust väljatõstmisega. See oli meeleheitlik olukord. Kui enam polnud meest majas, anti talu kellelegi teisele. Appi tuli sugulane Juhan Tori, kes andis krahvile lubaduse, et hoolitseb kõigi Eeva kohustuste täitmise eest. Juhanil oli suur talu ja kuigi ka see kuulus mõisale, oli maa viljakam ja võimalik raske tööga heal järjel olla. Eeval avanes võimalus näha, kuidas Püssi viimane krahv Gustav Ernst Magnus von Stackelberg pakkis asju, et lahkuda maalt, mis kuulunud tema perele põlvede kaupa. Mõisahooned põles

1918. aastal Vene väe suurtükitulest ja mõni aasta hiljem ehitati selle vundamendile kool.

Stackelbergid olid määranud oma kinnisvara omanditüübiks majoraatmõisa, mille maid ei tohtinud müüa, need pidid jääma perekonda. Pärast Vabadussõja lõppu jagas iseseisva Eesti valitsus seni mõisatele kuulunud maad neile, kes olid seda põlvest põlve harinud. Nüüd oli Lallu Eeval oma talu, kus ta elas ja töötas oma kahe tütreaga. Nii Mari kui ka Ida, ehkki juba vanatüdruku eas, olid veetlevad tütarlapsed. Nad olid sündinud vaid 17-kuulise vahega, Maria oli peaaegu 34-aastane ja Ida veidi üle 31. Kõigi meenutuste kohaselt olid nad kombekad ja pilkupüüdvad tüdrukud, et aga selles vanuses veel vallalised, oli kindlasti tingitud sõdadest ja revolutsioonidest nende parimatel kurameerimisaastatel. Enamik noori mehi oli rindel, paljud ei naasnudki; paljud toibusid haavadest või olid muul viisil kehvast vormis nii füüsiliselt kui vaimselt ega olnud valmis peret looma.

Jakob: Kui ma aastal 1989 pärast 46-aastast eemalolekut endise Lallu talu maile läksin, oli see tühi koht. Vaevu võis veel aimata kaevu asupaika.

EDUARD JA IDA: MEENUTUSI ISAST-EMAST

Kalju: Meie isa Eduard Pärtna sündis vana kalendri järgi 23. jaanuaril 1892 Püssi mõisas, kus ta vanemad elasid ja töötasid. 16-aastaseks saades hakkas ka Eduard mõisas tööle. Algul kärneri (aedniku) poisina (õpilasena), kellena töötas kaks aastat. Siis läks mõisa sepa õpipoisiks ja õppis kolm aastat. Sepikoda asus mõisahoonel vastas, teisel pool maanteed jõe kaldal (samal ajal töötas isa ka peale Teist maailmasõda kolhoosi sepana). Krahv Stackelberg soovitas talle sepa töökohta Ädise (Edise) mõisas. Seal töötas ta 1914. aastani, mil võeti sõjaväkke. Teenis tsaari ihukaitseväes, sai sõjaväljal haavata ja oli haiglas. Peale haiglast vabanemist saadeti ta Petrogradi kroonu (sõjaväe) hobuseid rautama.